

Neuvostohallituksen sotilaallinen apu Suomen punaisille

Joskus kuulee esitettävän ajatuksen, ettei neuvostohallituksen taolta lainkaan pyritty aseellisesti sekaantumaan Suomen kansalaisotaan vuonna 1918. Tokihan monikymmentuhantinen armeija ja laivasto yhdessä Suomen punakaartin kanssa olisivat kyenneet helposti käsittelemään Suomen valkokaartin, joka oli perin heikosti koulutettu amatööriarmeija ja sangen heikosti, esim. raskaiden aseiden osalta, aseistettukin. Tällaiselle tulkinnalle antaisi tukea myös ulkoasiain kansankomissaari Trotskin heti Suomen kansalaissodan alussa Suomen senaatin puheenjohtajalle, Svinhufvudille lähettämä nootti siitä, etteivät venäläiset sotilasosastot sekaantuisi Suomen sisäisiin asioihin, ja jossa mainittiin suomalaistenkin toverien tiettävästi olevan samalla kannalla.

Tiedetään tietenkin erinomaisesti venäläisten osallistuneen Suomen kansalaissotaan punaisten puolella ja Leninin lausunnon mukaan vieläpä mahdollisimman tehokkaasti.¹ Trotskin nootin taas riittää hyvin selittämään hänen roolinsa Brestin rauhanneuvotteiluissa, jossa oli tarpeen korostaa Venäjän puolueettomuutta Suomessa. Tiettyä hämmästystä kuitenkin herättää punaisten saaman miehistöavun pienuus ja tehottomuus, kun kyseessä sentään oli taistelu koulutettujen sotilaiden toimesta sotilaallisesti aika primitiivistä vastustajaa vastaan. Venäläisten avun merkitystä punaisille ei sinänsä sovi väheksyä, koska ilman heiltä saatuja aseita ei mikään sota olisi ollut edes mahdollinen ja myös teknisten aselajien, kuten tykistön, panssarijunien ja lentokoneiden, samoin kuin päällystöavunkin osalta venäläinen panos oli merkittävä. Ongelmana voidaan kuitenkin pitää sitä, miksi miehistöapu jäi niin tehottomaksi, erityisesti kun Suomessa sijaitsevat joukot olivat erityisen bolshevisoituneita ja Lenin vielä ennen vallankumousta oli jopa viitannut niihin ainoina luotettavina joukkoina.²

Ongelman avaimena on tietenkin vanhan Venäjän armeijan ha-

joaminen, joka oli tapahtunut kiihtyvällä vauhdilla erityisesti lokakuun vallankumouksesta lähtien. Jo ennen sitä, helmikuun vallankumouksesta lähtien, oli joukkojen kurinalaisuus ollut heikkenemässä, mutta vielä syksyllä armeija oli Riian rintamalla sentään taistellut, samoin laivasto Muhunsalmessa. Operaatiot olivat sujuneet kaikkea muuta kuin kiitettävästi, mutta kysymys ei kuitenkaan ollut ollut päättömästä perääntymisestä, ja viholliselle oli tuotettu tappioita.

Vanha armeija ja laivasto rappeutuivat kuitenkin yhä nopeammin rauhanasiaa ja armeijan demokratisointia ajaneiden bolshevikien tultua valtaan ja oli tuskin hämmästyttävää, etteivät viimemainitut yrittäneetkään saattaa sitä kuntoon, mihin edellytykset olisivat vallitsevassa tilanteessa olleet heikot. Dekreetti armeijan asteittaisesta demobilisaatiosta julkaistiin 23.11.1917 ja armeijan täydellinen demokratisointi säädettiin joulukuun lopussa. Vastaava prosessi tapahtui laivastossa ja tammikuun lopussa julistettiin vanha laivasto lakkautetuksi ja uusi, punainen laivasto perustetuksi. 28.1.1918 julistettiin myös Puna-armeija perustetuksi. Kysymys oli kuitenkin vielä enemmän julistuksesta kuin armeijan perustamisesta. Vanhan armeijan yksiköistä uuteen kelpasivat erinäisten latvialaisten joukko-osastojen lisäksi vain kaksi rykmenttiä. Koko armeija käsitti, ilmeisesti liioittelevien tietojen mukaan — mukana mm. punakaartit — tuolloin 50 000—60 000 miestä.³ Venäjällä ei tuohon aikaan käyty suurimittaista sisällissotaa, mutta Ukrainan suunnalla toki taisteli atamaani Kaledinia ja Ukrainan keskusradaa vastaan muutamia tuhansia miehiä. Joukkoja kuitenkin tietysti tarvittiin laajan Venäjän eri alueilla turvaamaan uuden hallituksen vaikutusvalta ja uskollisia joukkoja — joihin erityisesti luettiin Helsingin ja Kronstadtin matruusit — lähetettiin aina sinne, missä käskyjä oli pantava toimeen. Latvialaiset, jotka vartioivat myös Smolnaa, myöhemmin Kremlä, joutuivat käymään aseellista taistelua anarkistien ja tavallisten rosvojen perustamia, talon tai korttelin suuruisia ”pienoistasavaltoja” vastaan. Puna-armeija riitti tuskin poliisivoimaksi Venäjälle. Vuoden 1918 alussa Venäjä oli tosiasiallisesti jäänyt vaille väkivaltakoneistoa, joka olisi voinut taata enempää sisäistä kuin ulkoistakaan turvallisuutta. Itse neuvostohallituksen päämies Lenin joutui, jopa toistuvasti, aseellisen ryöstön kohteeksi.

Se, mitä tapahtui Venäjällä, tapahtui myös Suomeen sijoitetuissa joukoissa. Jo pitkin kesää oli — suomalaisten sosialidemokratien keräämien tietojen mukaan — venäläinen sotaväki syyllistynyt yhä useammin erilaisiin järjestyshäiriöihin, omavaltaisuuksiin ja ryöstöihin.⁴ Myös kaupankäynti valtion omaisuudella kiihtyi ja erityisen innokkaasti myytiin hyvin kaupaksi meneviä aseita. Bolshevikkien kannatus oli Helsingissä sinänsä nopeasti noussut kevään 1917 vajaan 6 prosentista (armeijan, laivaston ja työläisten kongressissa) marraskuun lopun 70 %:iin, mikä yhdessä vasemmisto-SR:ien edustajien kanssa merkitsi käytännöllisesti katsoen täydellistä tukea neuvostohallitusta edustaville puolueille. Perustavan kokouksen vaaleissa tilanne kuitenkin oli jo hiukan erilainen, bolshevikkien saadessa armeijassa 47, vasemmisto-SR:ien 30 ja SR:ien 10 % annetuista äänistä. Bolshevistinen mieliala oli Suomessa sijaitsevien joukkojen keskuudessa ilmeisesti vahvimmillaan juuri marraskuussa 1917, jolloin täältä myös lähti runsain mitoin aktiivisia bolshevikkeja vallankumousta tekemään ja toimeenpanemaan, usein syvälle Venäjän reuna-alueille saakka. Bolshevikkien kannattajien suhteen tämä merkitsi ”kerman kuorimista”, ja vallankumousohallituksen osoittautuessa kyvyttömäksi parantamaan sotilaiden ja matruusien olosuhteita — jotka esim. laivastossa jyrkästi huononivat talvella 1917—18 — täytyi hallituspuolueiden kannatuksen luonnollisestikin kärsiä. Esim. Kronstadtissa — joka varuskuntakaupunkina on verrattavissa Helsinkiin ja oli siihen likeisessä yhteydessä — bolshevikkien kannatus kääntyi selvään laskuun keväällä 1918 ja oli 1.4. enää 29 %, oltuaan vielä tammikuun lopulla lähes puolet. Bolshevikkien sijasta ääniä alkoivat saada anarkistit ja maksimalistit, joiden saalis huhtikuussa oli jo 28 %.⁵

Vastaavanlaista anarkismin leviämistä on havaittavissa myös Helsingissä, jossa anarkistit valtasivat Katajanokan upseerikasinon ja erään toisenkin talon, eivätkä välittäneet enempää Svinhufvudin senaatin kuin punaisen kansanvaltuuskunnankaan häätöyrityksistä. Vastaavaa omavaltaisuutta ja ryöstelyä harjoittivat anarkistit muuallakin Suomessa, joutuen jopa tulitaisteluun punakaartin kanssa.⁶

Bolshevikkien suuria kannatuslukuja arvioitaessa lieneekin syytä kysyä, merkitsivätkö ne ennen kaikkea kannatusta rauhanohjelmalle ja kukaties myös ”ryöstäkää ryöstettyä” -iskulauseelle, vaiko ak-

tiivista halua taistella henkensä uhalla uuden hallituksen puolesta. Näyttää ilmeiseltä, että jälkimmäisellä kannalla olevia oli Suomessa helmikuussa 1918 enää vähän.

Kaiken kaikkiaan Venäjän entistä armeijaa demobilisoitiin keväällä 1918 nopeassa tahdissa niin Suomessa kuin muuallakin Venäjällä. Venäläisiä maajoukkoja oli Aatos Tanskanen laskelmien mukaan punaisessa Suomessa 28.1.1918 n. 22 000 miestä, mutta 24.2. enää n. 8 000 (mihin eivät sisälly punaisten puolella olleet). Lisäksi tuli tietenkin laivasto, joka myös oli kärsinyt nopeaa miehistökatoa.⁷

Luvut saattavat olla arvioitu alakanttiin, mutta joka tapauksessa punaisten käytettävissä potentiaalisesti olleiden venäläisten sotilaiden — ehkä pitäisi sanoa, entisten sotilaiden — määrä kansalaissodan alkaessa oli jo melko vähäinen. Kysymys ei suinkaan enää ollut puolentoistasadan tuhannen miehen vahvuisista hallituksen asevoimista.

Riippumatta mahdollisesta halukkuudestaan osallistua Suomen kysymyksen aseelliseen ratkaisuun, jokaisen venäläisen täytyi tietenkin olla kiinnostunut henkilökohtaisesta turvallisuudestaan. Valkoisten joukkojen aloitettua venäläisten aseistariisumisen voitiinkin vedota itsepuolustukseen ja esim. 42. AK antoi jopa julkilauseuman, jossa se katsoi olevansa vihollisuuksissa valkokaartin kanssa, tämän päällekkarkauksen takia. Samaan motiiviin viittasivat myös helsinkiläiset bolshevikkijohtajat. Taistelujen alkuvaiheessa ilmeni vielä uskoa siihen, että venäläisiä voitaisiin käyttää joukko-osastoina valkoisia vastaan. Tällaisesta toiminnasta annettiin jopa Suomen aluekomitean käsky 42. AK:lle. Voitiin pian kuitenkin havaita, etteivät joukot totelleet. Anthony Uptonin luonnehdinnan mukaan tämä merkitsi, että bolshevikit sitoutuivat täysimittaiseen aseelliseen interventioon vain havaitakseen, etteivät voineet täyttää lupastaan.⁸ Venäläisiä vapaaehtoisia kuitenkin saatiin punaisten puolelle ja aluksi heihin kiinnitettiin suuria toiveita. Pohjoisella rintamalla oli helmikuun puolivälissä samanaikaisesti n. 1 100 venäläistä, Karjalan rintamalla n. 2 500, mikä oli yli kolmannes kaikista sikäläisistä punaisista joukoista.⁹ Strategiselta kannalta tärkeää hyökkäystä ei kuitenkaan kyetty viemään eteenpäin, vaikka juuri tässä mielessä oli venäläisiin asetettu erityisiä toiveita koekeneina sotilaina. Päinvastoin, sattui toistuvasti, että venäläiset osastot

poistuiivat rintamalta, mikä aiheutti suomalaisten keskuudessa katkeruutta ja puheita petturuudesta.¹⁰

Venäläisten into osallistua Suomen sotaan oli siis verrattain vaatimaton, Jussi T. Lappalaisen mukaan vapaaehtoisia oli maaliskuun alun jälkeen rintamalla (rajan pinnassa sijainnut Raudun rintama poislukien) määrä, joka oli lähempänä tuhatta, kuin kahtatuhatta.¹¹ Tuossa vaiheessa oli voimassa jo Brestin rauhansopimuskin. Ennen rauhansopimusta kokoon haalittu kolmisentuhatta miestä ei kuitenkaan ole erityisen huono suoritus tuon ajan oloissa. Maaliskuun alkupuolella oli esim. Puna-armeijan Narvan ja Gdovin osastojen (ml. räjäyttäjät ja partisaanit) yhteisluku n. 5 000 henkeä ja Pihkovan suunnalla joukkoja oli 1 247 pistintä.¹² Näin vähän riitti miehiä Iso-Venäjän rajoille tuollakin suunnalla. Suomessa toimivien joukkojen laatu ei myöskään ajan oloihin nähden ollut mitenkään poikkeuksellisen matala. Saksalaisten hyökättyä Viroon 18.2. he valtasivat kahdessa viikossa koko alueen, saaden valtaansa 17 000 vankia ja 1 500 tykkiä. Omat menetykset olivat kaatuneina 20 ja haavoittuneina 89 miestä. Tämä siitä huolimatta, että Viron aluekomitea oli julistanut partisaanisodan ja väittänyt vihollisen kohtaavan vastustajan joka pensaan takana.¹³ Kokonaisuutena saksalaisten hyökkäys ulottui parinsadan kilometrin syvyyteen Baltiasta Karpaateille ulottuvalla alueella. Kenraali Hoffman nimitti sitä ”koomiseksi sodaksi”. On ilmeistä, että nimenomaan tässä vaiheessa bolshevikkivallan kukistuminen olisi ollut täysin reaalin mahdollisuus. Edes perääntyminen Siperiaan ei olisi tuonut turvaa hyökkääjiä vastaan, mitä havainnollistaa tshekkoslovakien hieman myöhemmin suorittama Siperian nopea valtaus.¹⁴

Oli siis ilmeisesti tapahtunut se uskomaton seikka, ettei laajalta Venäjältä kerta kaikkiaan löytynyt — toistaiseksi — edes muutamman kymmenentuhannen vahvuisia toimintakykyisiä sotavoimia, jotka olisivat voineet pysäyttää vihollisen hyökkäyksen. Alkuvuodesta 1918 Suomen kansalaissota oli selvästikin suurin yksittäinen sotatoimi Venäjällä. Enin, mitä bolshevikit saattoivat sotilaallisesti tehdä Suomessa, oli antaa punaisille 70 000 kivääriä. Halukkaita — joskaan ei ehkä taitavia — käyttäjiä niille oli löydettävissä Suomesta, mutta ei Venäjältä eikä juuri myöskään Suomessa olevista venäläisistä joukoista.

Suomen taholta koitui selvä uhka myös Pietarille. Kenraali

Bontsh-Brujevitshin käsky Suomen alueen puolustuksen päällikölle Nadjozhnille, joka edellytti linnoittautumista Viipuri—Laatokka-linjalle ja lopullisena tehtävänä jopa kiinnittymistä Saimaan alueelle, Sulkava—Savonlinna—Sortavala-linjalle, perustui ilmeiseen toiveajatteluun.¹⁵ Todellisuutta vastasi pikemminkin Pietarin kommuunin johtajan Zinovjevin huokaus, että mikäli käytettävissä olisi edes kaksikin divisioonaa, voitaisiin saksalaisten uhkavaatimukset heittää paperikoriin.¹⁶

Edellä esitetyn valossa täytyy ottaa vakavasti se, mitä Lenin ennen Brestin rauhaa ja sen jälkeen sanoi Suomen auttamisesta ja siihen käytettävissä olevista voimista. Leninhän arvioi rauhan solmimisen — ja sen myötä myös Suomen vallankumouksen avustamisesta luopumisen — olleen välttämätöntä Venäjän bolshevikkivallankumouksen pelastamiseksi. Toisaalta sopimus ei hänen mukaansa haitannut Suomen avustamista, koska joukot siellä olivat joka tapauksessa ”ilmeisen kelvottomia” ja aseita taas voitaisiin edelleenkin viedä. ”Yhtään hyvää miestä” ei Leninin sanojen mukaan Suomesta tuotu pois, mutta liiemmästi heitä ei ollutkaan.¹⁷

Brestin rauhansopimuksen johdosta neuvostohallitus joutui omaksumaan ainakin periaatteessa neutraalin kannan Suomessa käytyyn sotaan, mikä näkyi esim. siinä, että rajan yli pakenevat punaiset riisuttiin aseista ja heidän mukanaan viemänsä vangit palautettiin. Tämä herätti katkeruutta ja Brestin rauhan vastustajat niin bolshevikkipuolueessa kuin sen ulkopuolellakin saivat ”Suomen pettämisestä” yhden argumentin rauhaa vastaan.¹⁸

Leninin arvion mukaan olemassaolevat Venäjän vanhan armeijan rippeet eivät kuitenkaan kelvanneet mihinkään, itse asiassa ne olivat juuri eniten haitanneet saksalaisten torjumista ”helmikuussa Iso-Venäjällä, Ukrainassa ja Suomessa”, eikä sissisodan onnistumisesta ollut toiveita. Arvio oli toisenlainen kuin eräät muut bolshevikit olivat tehneet, mutta yhtäpitävä nykypäivän tutkimuksen kanssa.¹⁹ Vääräksi sen sijaan, vastoin sangen monien suomalaistenkin odotuksia, osoittautui tunnetun journalistin A.P. Liprandin kahdeksan vuotta aikaisemmin tekemä ennuste, jonka mukaan Venäjä aina pystyisi hoitelemaan Suomen, olisipa sillä millaisia vaikeuksia tahansa.²⁰ Viime kädessä tällaisen lopputuloksen syytä on etsittävä siitä, että vallankumoukseen johtanut prosessi tapahtui Suomessa ja Venäjällä huomattavassa määrin eri tavalla, kuten Ve-

näjän ei-bolshevistinen lehdistö samaan aikaan korosti: Suomessa yhteiskunta jakaantui kahtia, Venäjällä se hajosi alkutekijöihin.²¹ Miksi näin tapahtui, onkin jo laajakantoinen kysymys.

Lähdeviitteet

- 1 Vrt. *Lenin*, V.I., Teokset, osa 26, 509, 99—100.
- 2 *Lenin*, Teokset 26, 51—55.
- 3 Vrt. *Erickson*, J., *The Soviet High Command*, London 1962, 19 sekä *Mawdsley*, Evan, *The Russian Revolution and the Baltic Fleet*, London 1978, 121—24, 132—34.
- 4 Vrt. Vapauden irvikuvia, Kust. Oy Kansanvalta, Lahti 1918.
- 5 Vrt. *Mawdsley* 1978, 116—27, 166—69.
- 6 Vrt. *Tanskanen*, A., *Venäläiset Suomen sisällissodassa vuonna 1918*, Acta Universitatis Tamperensis ser. A, vol. 91, Tampere 1978, 90—97.
- 7 *Tanskanen*, 30.
- 8 *Upton*, Anthony F., *Vallankumous Suomessa 1917—1918 II*, Helsinki 1981, 41—44.
- 9 *Tanskanen*, 125, 144.
- 10 Vrt. *Upton*, 45; *Tanskanen*, 87, 119, 120.
- 11 *Lappalainen*, Jussi T., *Punakaartin sota I*, Helsinki 1981, 167—68.
- 12 Direktivy komandovanija frontov Krasnoj Armii 1917—1922, t.4., Moskva 1978, 14 (tilanne 8.—9.3.1918).
- 13 *Mawdsley* 1978, 143—45.
- 14 *Mawdsley*, Evan, *The Russian Civil War*, London 1987, 34—36, 42, 289.
- 15 Direktivy glavnogo komandovanija Krasnoj Armii 1917—1920gg., Moskva 1969, 29 (käsky oli annettu 4.3.1918 (!)).
- 16 *Ilyin-Zhenevsky*, A.F., *The Bolsheviks in Power. Reminiscences of the Year 1918*, London 1984, 35.
- 17 *Lenin*, teokset 27, 99—100, 169—70.
- 18 Ks. esim. Vperjod pääk. 17.4.1918; *Novyj lutsch* 23.3.1918.
- 19 *Lenin*, Teokset 27, 66; *Mawdsley* 1987, 42—43.
- 20 *Liprandi*, A.P., (*A. Volynets*), *Rossija i jejo Finljandskaja okrajna*, Harkov 1910, 96.
- 21 Vrt. esim. *Nash vek* 17.2.1918, 23.2.1918; *Delo naroda* 30.3.1918; *Novaja zhizn* 3.2.1918 (uutta lukua).

